

ÓNTE
Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark
Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság

SZAKMAI BESZÁMOLÓ

a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megvalósult 209111/00065 pályázati azonosítószámú „Feszty-körkép restaurálására az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark számára” tárgyú projekthez kapcsolódóan

Ópusztaszer, 2021. december

1. Programismertető:

Címe:

Feszty-körkép restaurálására az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark számára

Támogató:

NKA – Múzeumok Kollégiuma

Megítélt támogatás: 800.000 Ft

Megvalósítás időpontja: 2021.09.03-2021.12.15

2. Megvalósult program:

Az állapotfelmérésen alapuló restaurálási tervben foglalt feladatok ellátása, a Feszty Árpád: Magyarok bejövetele körkép aktuális állapotára vonatkozó restaurátori beavatkozások elvégzése.

3. Melléklet:

Restaurátori dokumentáció

RESTAURÁTORI DOKUMENTÁCIÓ

Karbantartó restaurálási beavatkozások Feszty Árpád: A Magyarok Bejövetele c. műalkotásán – a körképen és a diorámán

Készítették:

Somogyi Márton festő-restaurátor szakértő

Szakértői névj. sz: 21-0217; Restaurátor Egyesületi névjegyzéki száma: F1-492

Cseke Róbert festő-restaurátor művész

Gyarmati András festő-restaurátor szakértő

Szakértői névj. sz: 21-0113; Restaurátor Egyesületi névjegyzéki száma: F1-440

1. rész: Diorámán végzett munkálatok

Előzetes megállapítások

A festményhez tartozó hatalmas diorámán 2010-ben látogatói sétányt építettek. Ezzel egyidőben új tereptárgyak, növények, figurák és terepalakzatok kialakítására került sor. Ezen munkák keretében történtek utoljára a teljes diorámára kiterjedő portalanítási munkálatok. Ezután még történtek -főleg ázás miatti retuskorrekciók és helyi kis területekre, egy-egy tárgyra kiterjedő portalanítási beavatkozások a 2016-os festőrestaurátori munkák keretén belül. A nagyjából 400 nm. területen mintegy tízéves por ülepedett a tárgyak felületére. Ez a folyamatosan működő légszűrő berendezés mellett is jelentős mennyiség, amelyönmagában is indokolta az állományvédelmi beavatkozást.

A karbantartói és állapotfelügyelettel járó bejárások során a talajt imitáló terep felszínén és a növényimitációkon sérülések, kopások keletkeztek. A gondolák függő sodronyai és a munkákhoz elengedhetetlen kábelvezetékek kisebb-nagyobb károkat okoztak a dioráma festmény oldali szegélyén. A mennyezeti gépészet több helyen ma is felderítetlen okból kondenzvíz -illetve olajos jellegű cseppeket ereszt a dioráma felszínére. Ezek mellett a korábbi -2010. évben történt- beázásnak is vannak látható nyomai. A dioráma felszínén elhelyezett szárítással konzervált növényzet egy része töredezik, a felületi mikrorezgésektől porlik. A birkaszőr javarészt áldozatul esett a biológiai károsítóknak és elporlott. Az imitációs festések kötőanyagának öregedése néhol a fedőképesség gyengüléséhez vezetett, így szükségessé vált ilyen helyeken felfrissíteni a színeket.

Restaurálátori munkák leírása

Tisztítási eljárások leírása

Száraz és nedves tisztítási eljárások alkalmazása volt szükséges a vastag porrétegek és pókhálók eltávolításához. A sima felületeken porszívó- ecset-seprű használata megfelelőnek bizonyult. Ezeket alkalmaztuk Pl. az épületromok gerendáin, pajzsokon, fegyvereken (íj, nyíl, tegez, szablya) agyagedényeken, gumifigurákon, kitömött madáron, és a talajnak bizonyos részein ahol porlékony tereptárgyak nem fedték.

A szárított növényzettel, szalmával vagy szénmorzsalékkal borított részeken és a porlékony kavicsos felszíni kialakításoknál nagyon óvatos sepregetéssel és távolabb tartott porszívócsővel lehetett a por egy részét eltávolítani.

Nedves szivaccsal és ronggyal lehetett továbbtisztítani a gerendákat és a sima felületű leveleket. Ugyanígy nedvesen lehetett megtisztítani a vastagon lakkozott tócsa-imitációt, a gumifigurákat, a fegyvereket és a terepen elhelyezett tárgyak egy részét.

Ragasztás és pótlás-jellegű munkák leírása

A mesterségesen kialakított talaj imitáció rendszerint poliuretán hab, habbeton téglák és gipsz alapokra ragasztott gézszövetből készült. Erre került aztán egy festett réteg amely illeszkedik a festmény színeihez. A felső gézborítás sok helyen felszakadozott, elvált az alaptól, néhol kisebb darabok is kiszakadtak belőle. Ezeket a helyeket a felszakadt gézt visszarakasztani, ahol pedig hiány mutatkozott, ott pótolni volt szükséges.

Esztétikai kiegészítések és helyreállítások -retusok

A talajon több helyen régi -és folyamatban lévő ázások nyomai rajzolódnak ki. A folyamatban lévő ázás a gépészetből ered, olajos víz formájában csepegve. Ezeket a helyeket a nedvesség átítatja a festett felületet és a gipszes, szulfátos alapról sókat visz oldatba, melyek a párolgással a felszínre jutva peremes elszíneződéseket eredményeznek. Ezeket foltokat a talajhoz illeszkedő retussal lehetett enyhíteni. Eltüntetni azért nehéz, mert a vízben oldódó sók a festéskor ismét oldatba mennek és száradáskor kikristályosodva elváltoztatják a színeket és tónusokat.

A felszíni domborzaton rengeteg kiálló és görgeteg kőimitáció van festett habbetonból. Ezek némelyike töredezik, morzsolódik a karbantartói bejárások során. Ezeket a kopott felületeket is retusálással lehetett ismét a terep színéhez illeszteni.

Az elszínesedett gerendák némelyikén narancssárga festéssel imitálták a parazsat. Ezek idővel halványodtak, kifakultak, így szükségessé vált retussal növelni intenzitásukat.

Az elszínesedett fák, gerendák felületét több helyen poliuretán lakkal kezeltük, hogy a mély fekete tónusukat visszanyerjék. Szintén jól alkalmazható volt a lakkozás a vízinövények és a sima felületű levelek kezelésénél, ahol étellel teli csillogásukat visszanyerték.

Összegzés

A dioráma állapota összességében jónak mondható mind statikai, mind esztétikai szempontból. Élettartamára vonatkozó becsléseink szerint akár 30-40 évig nem lesz szükség komolyabb beavatkozásra mint a jelenlegihez hasonló karbantartó restaurálás időnkénti megismétlésére.

Vannak a diorámának olyan részei ahol a portalanítás csak úgy lenne elvégezhető, hogy a töredező sűrű növényzet és az apró morzsalékos kőzet, faszén, szalma stb... -kárát látnák. Ezeken a részeken egy komolyabb felszíni tereptárgy cserére lesz szükség. Ez akkor lesz időszerű amikor a felgyülemelő por mennyisége az esztétikai élmény rovására megy majd.

Esztétikai problémákat okoznak a gépészetből eredő folyadék csorgások. Ezeknek a helye a fényképek alapján beazonosítható. Ezeket évtizedek óta nem sikerül megszüntetni. A munka során rábukkantunk egy nagyon durva , nagy kiterjedésű rozsdás ázásnyomra a festővászon legfelső szélén. ez a látogatóktól eltakart részen van és csak gondoláról lehet megközelíteni. Ez a legutóbbi nagy restaurátori (2016-os) beavatkozás óta keletkezett. Felette egy nagy nejlon igazolja az ázás elhárításának kísérletét, az ázás nyomai pedig a diorámán is észrevehetőek. Szerencsére ezeknek megjelenése a diorámán a gyanútlan szemlélő számára belesimul a valóság-imitációba, de ez felhívja a figyelmet arra, hogy törődni kell a mennyezet beázásával és a gépészet hibáival.

Szintén a mennyezeti gépészetből eredően megtalálhatók a dioráma egyes részein vékony műanyag festék szilánkok, töredékek amelyek négyzetméternyi területen elszórva beborítják a talajt és a növényzetet. Ezek lámpatestek előregedett és pergő bevonatrétegeihez hasonlítanak. A fényképek alapján ezeknek a helye is beazonosítható.

A rovarkárosítók a növényi származékú tereptárgyakra és a terepen elhelyezkedő két fekete birkabőrre jelenthetnek veszélyt. Utóbbiak cseréje a molyok károsítása miatt indokolt lenne. A felszínen található még rengeteg poloska maradvány, pókok és egyéb rovarok. Ezek valószínűleg a dioráma alatt raktározott és főleg a nyári időszakban cserélődő gyapjő, bőr és egyéb tárgyakkal kerülnek a műtárgy közelébe. Fontos lenne abban az időszakban különös odafigyeléssel kihelyezni a rovar és molycsapdákat. Ezekből a csapdákból restaurálás ideje alatt elegendő számban találtunk frissen kihelyezve.

2. rész: A festményen végzett munkálatok

Előzetes megállapítások

Az elvégzett munkákat az alábbi jelenségek indokolták:

1. Kipergések, festékhiányok: Jellemzően az eredeti festményrészekben (nem a kiegészített rekonstrukciós területeken) fordul elő, hogy a vászon hányatott sorsa következtében morzsalékosan kipergett festékszigetek közül a kisebbeket, vagy olyanokat melyek nem ugrottak ki zavaróan a festett környezetből, nem tömítettek és nem retusáltak ki az 1995-ben történt restaurálás során.

2. Tömítések retus nélkül: Bizonyos festékhiányok restaurátori tömítésein nincsen retus. Ezek némelyikét nem retusálták a restaurátorok, mert úgy ítélték, hogy nem térnek el zavaróan a festett környezettől, vagy habár a festett felület részei, de a dioráma takarásában vannak. Némelyiknél felmerül azonban az is, hogy lazúros módon retusálhatták, de a hígított kötőanyag természetes öregedésével a törésmutató megváltozott és a festék fedőképessége gyengült. Az is lehet, hogy a gyenge kötőanyag nem tudott ellenállni a 2016 előtt történt beázásnak és az azt követő nedves tisztításnak.

3. Idegen területre csepegett festék: Az 1995-ben befejezett restaurálás során nagy felületeket terítettek be rekonstrukciós festéssel és retussal. Eközben lecsoroghatott, csepeghetett a festék idegen területre, akár eredeti részekre is.

4. Vászon kiegészítések retus nélkül: Néhol megfigyelhető, hogy a vászonhiányok pótlására élberagasztással beillesztett foltokat retus nélkül hagyták. Olyan területen figyelhetők meg ahol festett képmező van, de a jelenlegi dioráma eltakarja ezeket.

Restaurátori munkák leírása

A felület folytonossági hiányait festőkéssel felhordott tömítőmasszával pótoltuk, hogy a pasztózan festett felülethez jobban illeszkedjen.

A színében elváltozott javításokat, csorgásnyomokat (akár festék, akár ázás okozta), és a festetlenül maradt pótlásokat (akár alapozott vászon, akár tömítés) olajgyanta retussal pótoltuk.

A munkálatok során használatos eljárások leírása, anyagok megnevezése

Száraz portalanításhoz: porszívó, Ecsetek, tollseprű, gyűjtőlapát, *Vishab*, vagy *Akapad* radírszivacs, pamut és mikro szálás törőlkendő

Nedves eljáráshoz: Ioncserélt víz, ionos és nem ionos tenzides felületaktív mosószer, mosószivacs, vatta

A dioráma festett felületeinek újra kezeléséhez: Akrilfesték, ásványi pigmentek *Plextol B500* akril kötőanyaggal keverve, dammárgyanta ecsetelhető és porlasztott eljárással felhordva (*Lafranc & Bourgeois*),

Bemattult felületek színének elmélyítéséhez: poliuretán kötőanyagú vizes bázisú lakk.

Ragasztásokhoz, térkitöltésekhez: *Palma fa vízálló* PVAC ragasztó, modellgipsz PVAC adalékanyaggal erősítve, hőre lágyuló ömledékragasztó.

A festmény felületén tömítésekhez: Olajos, enyves, hegyikrétás tömítőmassza

A festmény felületén retusáláshoz *Rembrandt* művész olajgyanta retust alkalmaztunk

Csobánka, 2021. november 26.

KÉPMELLÉKLET

A dioráma a sétány kialakításának munkálatai közben 2010-ben – a kép illusztrálja a dioráma méreteit

Gerendák portalanítása porszívó és ecset segítségével

A porszívózás eredménye jól látszik a húzásnyomon

A gerendák portalanításának szakaszai: baloldali rész: átvételi állapot, az ecset körül: száraz portalanítási eljárással végzett munka eredménye, jobboldali részen nedves tisztítás eredménye

Száraz portalanítás eredménye: Átvételi állapot fent és portalanított állapot lent
Jobban érvényesül a szenes fa mély tónusa

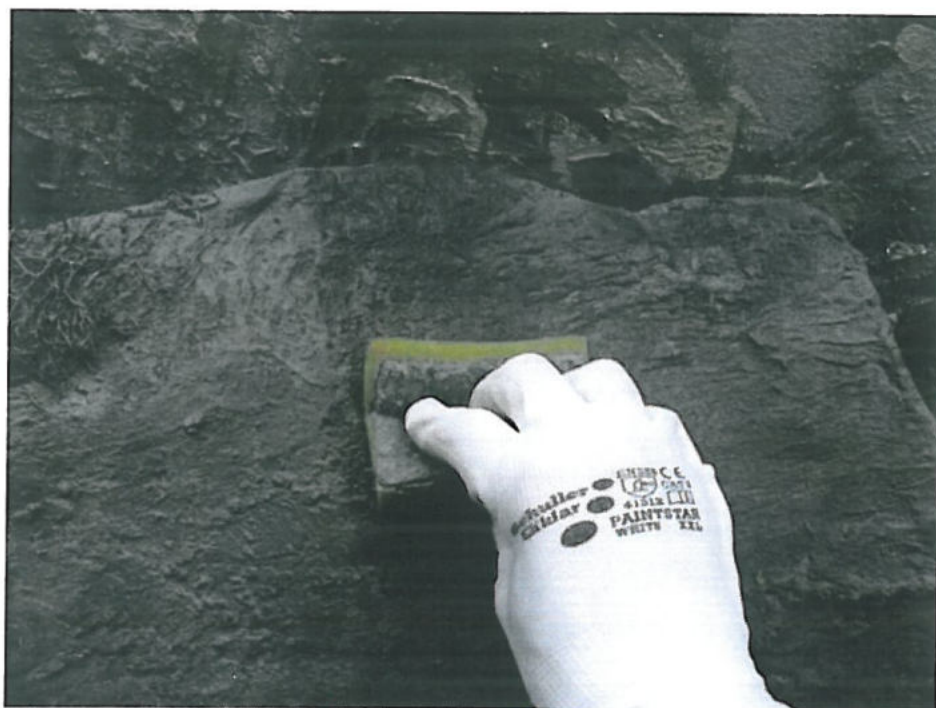
Száraz portalanítás eredménye: Fent átvételi állapot, lent szárazon portalanított állapot

Varjú portalanítás előtt és nedves portalanítást követően

A kitömött madár mesterséges posztamentének természetes jellegű takarása

Nedves tisztítás eredményei:
Festett terep és zöld művirág félbetisztított állapotban

Friss csepegésnyomok a diorámán
A csepegés helye beazonosítható a felső kép alapján

A csepegés okozta elszíneződések retussal történő eltünttetése
Lenti képen a tó körüli növények színének lakkal történő élénkítése

A mennyezeti gépészetből származó friss olajos, nedves csepegés a diorámán
Helyét az alsó festmény alapján lehet beazonosítani

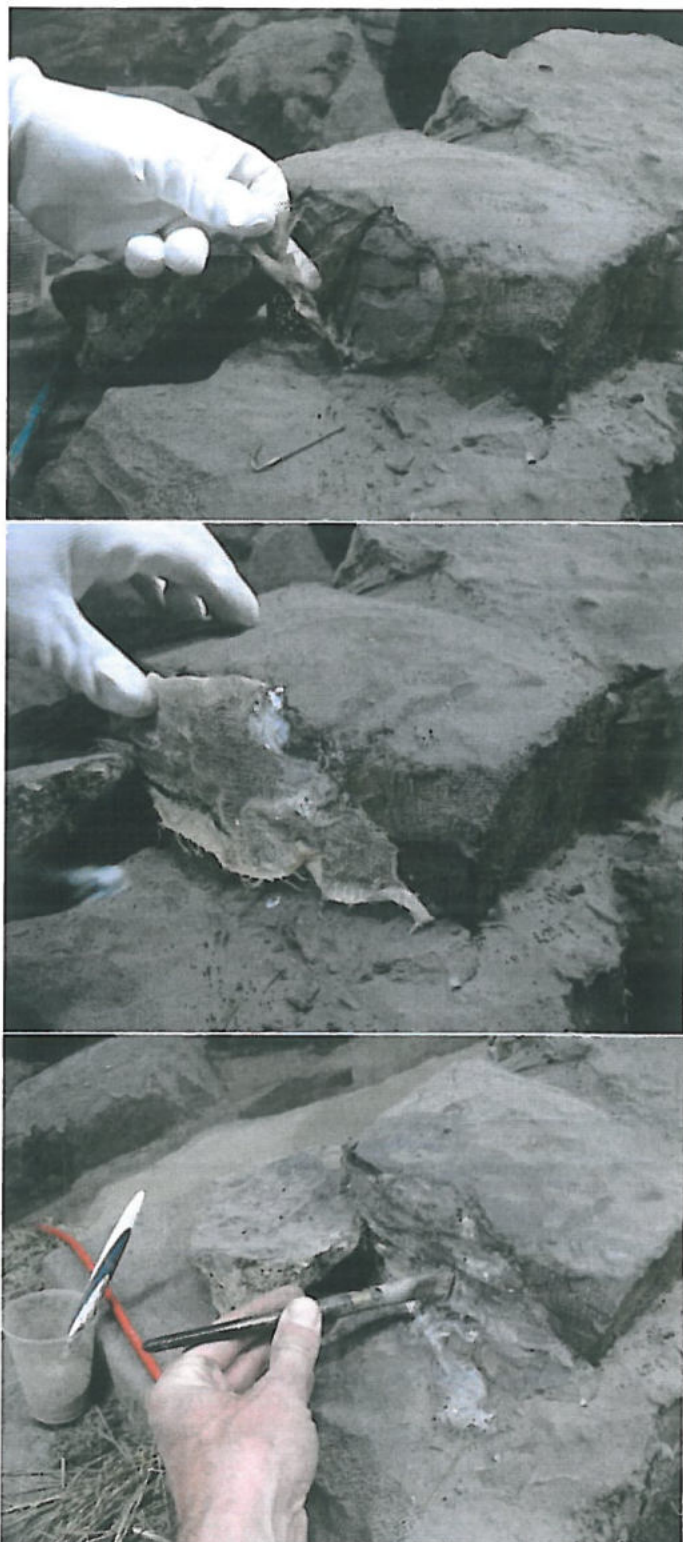
Régi beázás nyoma retusálás előtt és utána

A mennyezetről lehullott fehér szilánkok egyik fellelt területe
A felső képeken a szennyezett terület helye és kiterjedése, lent pedig a szilánkok közeli képe látható

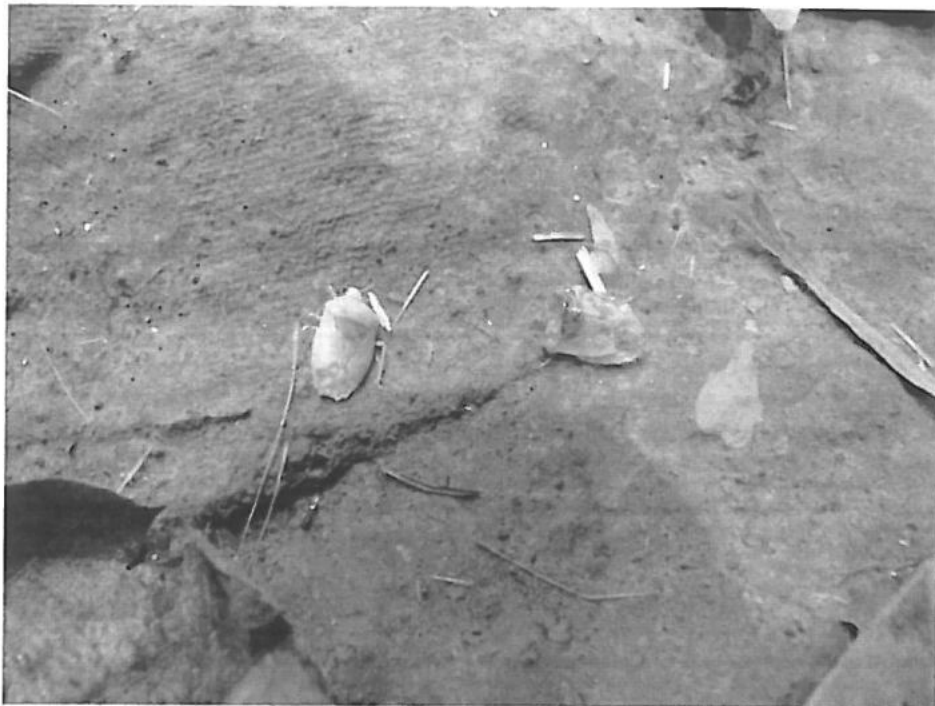
Szintén a csatajelenet rész előtt de az előzőtől eltérő helyen mutatkozó mennyezetről lehullott fehér törmelék közeli képe -fent és a helyét mutató kép -lent

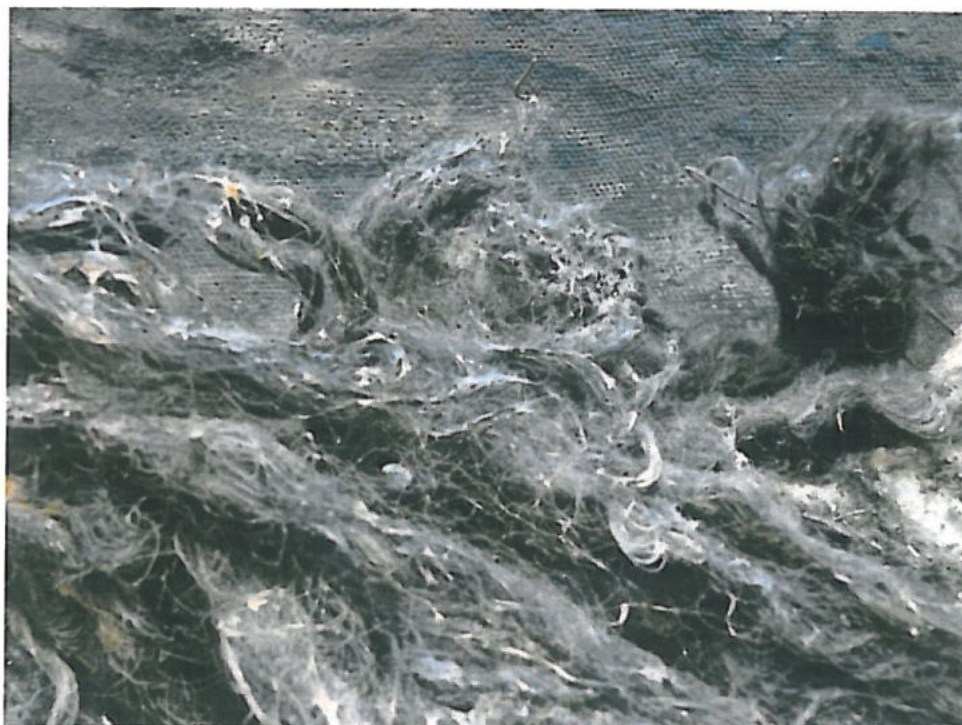
Terepen felszakadt gézfelület pótlása és esztétikai helyreállítása

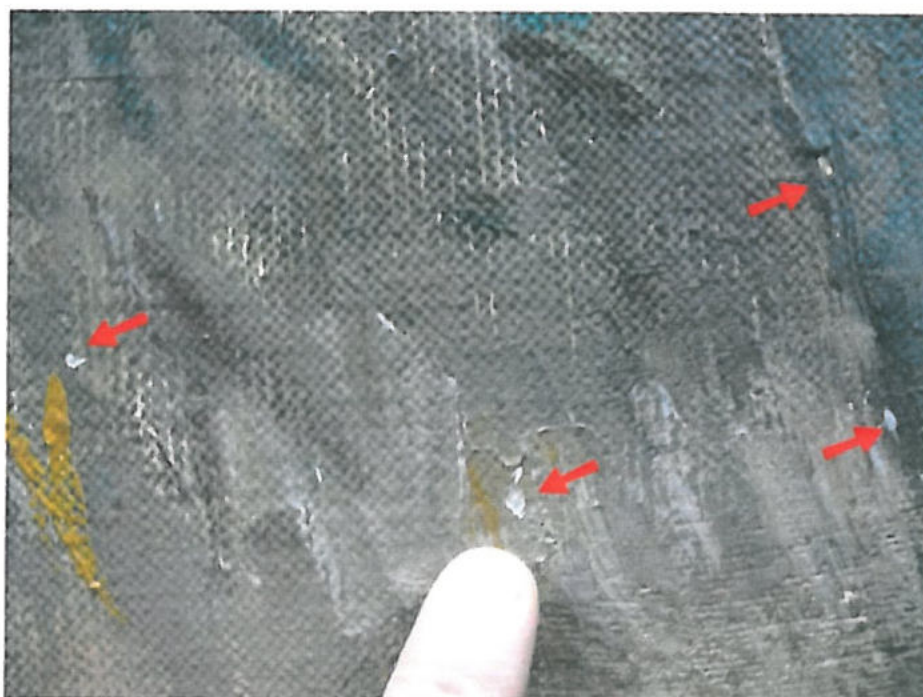
Sérült terepen végzett munkálatok

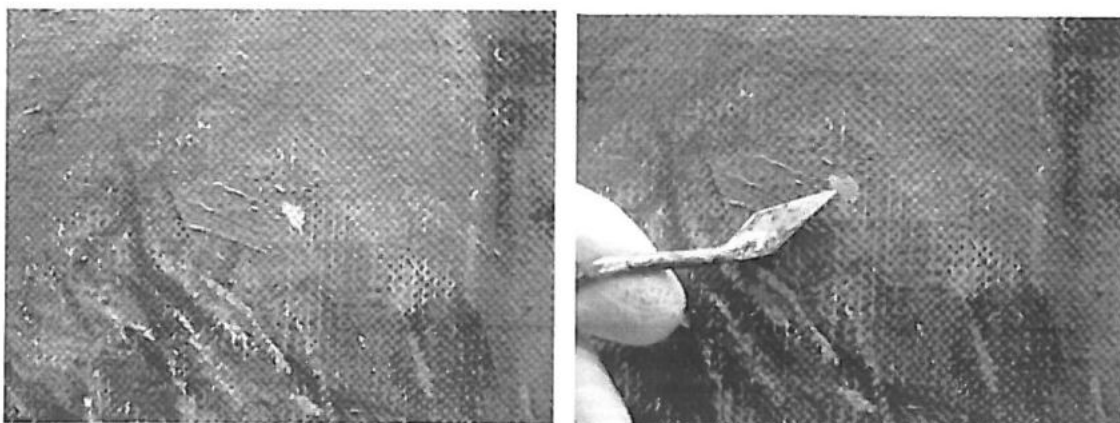
Rovarmaradványok a diorámán -poloska igen nagy számban található

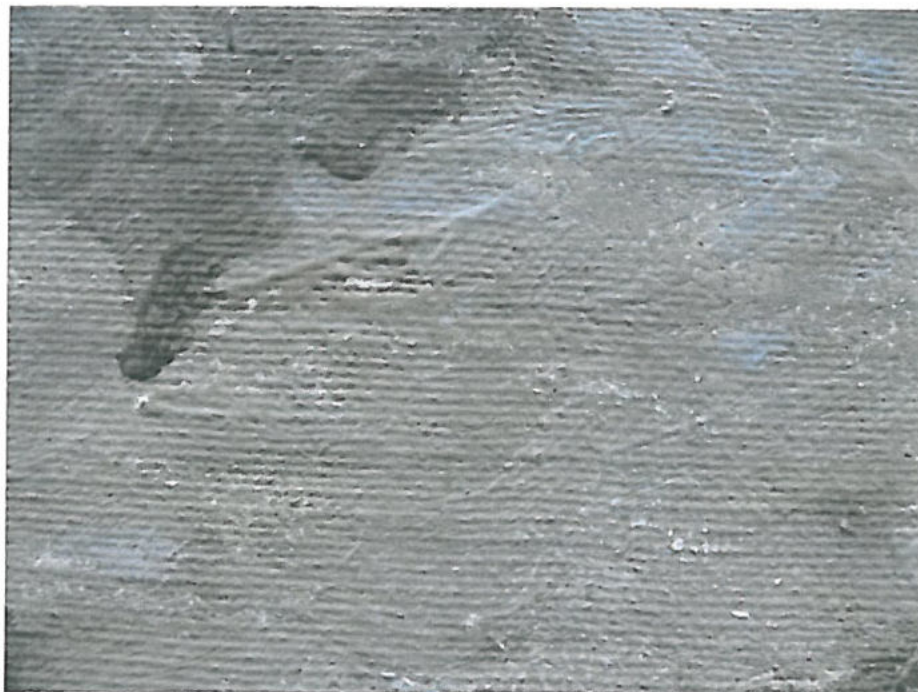
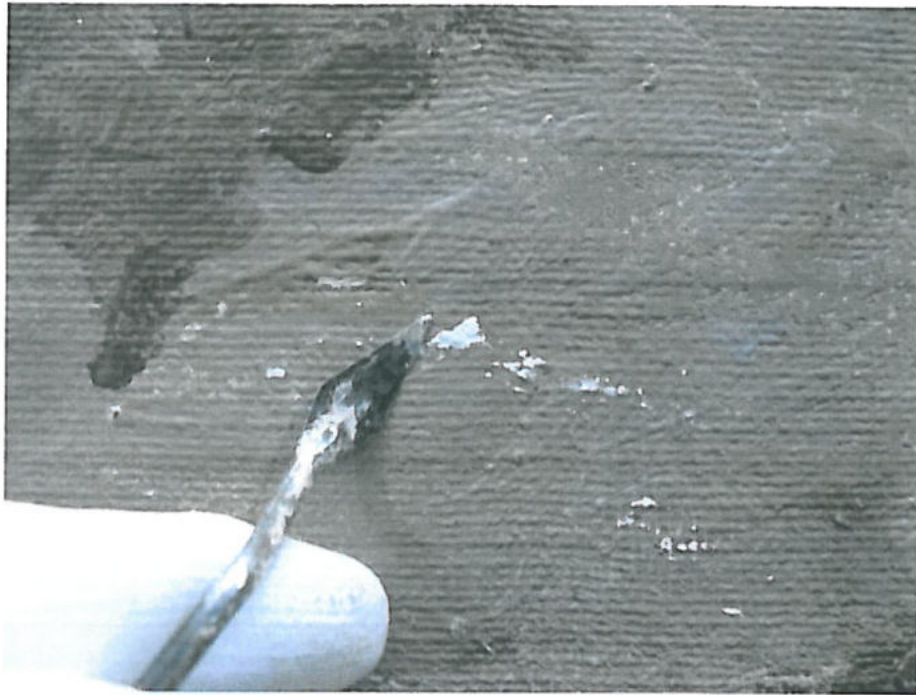
Húslégy és a molyok által pusztulásnak indított birkabőr

Kisebb tömítés nélkül maradt kipergések a festményen -az érintett terület nagyobb képkivágatban és közlelről fényképezve. A javításuk folyamata lejjebb látható

Kipergett festéksziget tömítése és a retussal helyreállított felület

Festékhányok tömítése és retusálása

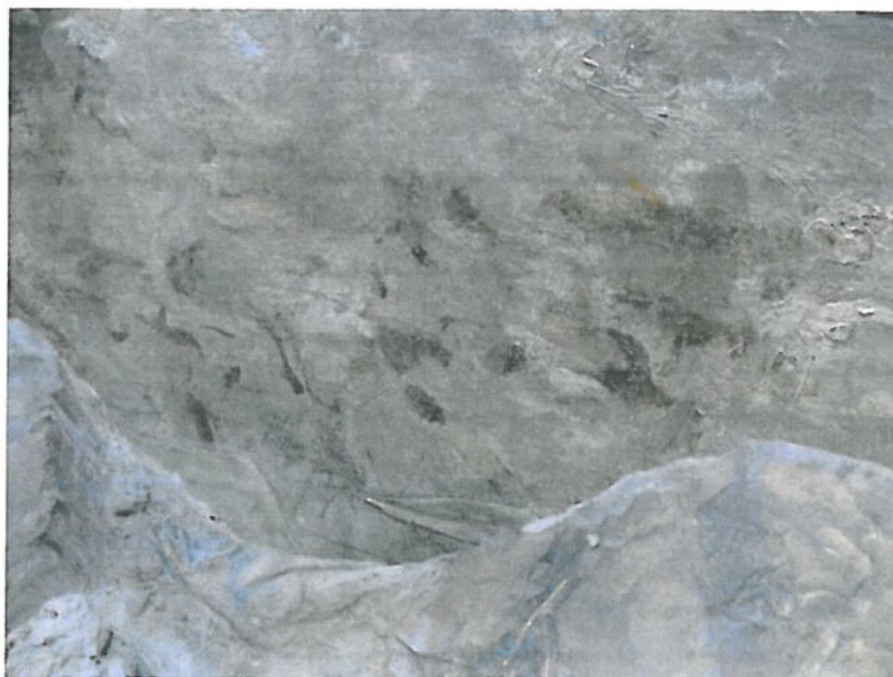
Régebbi retushoz használt festék csorgásnyoma és eltüntetése retussal

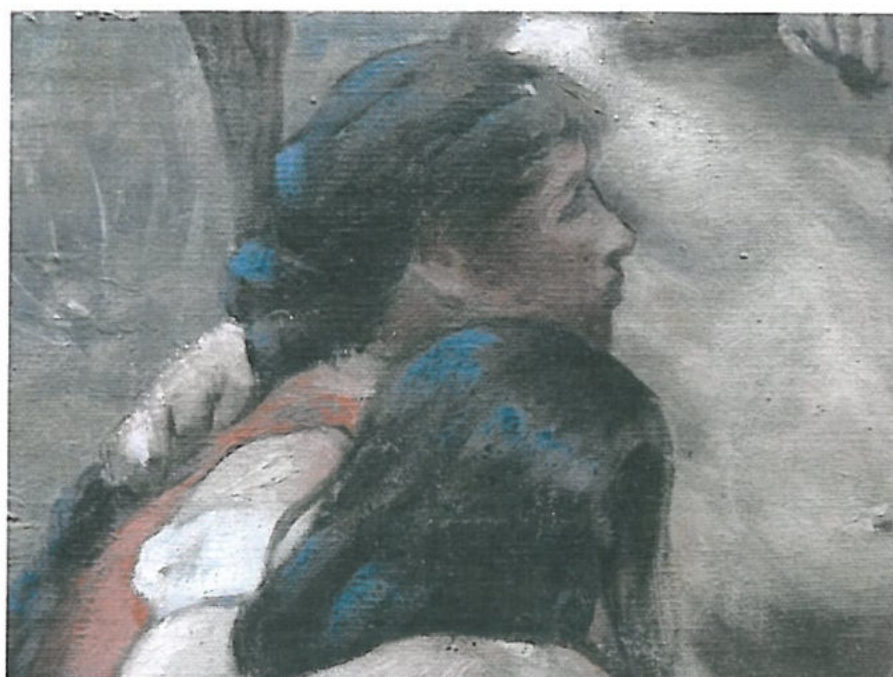
Festékhány és retussal való javítása

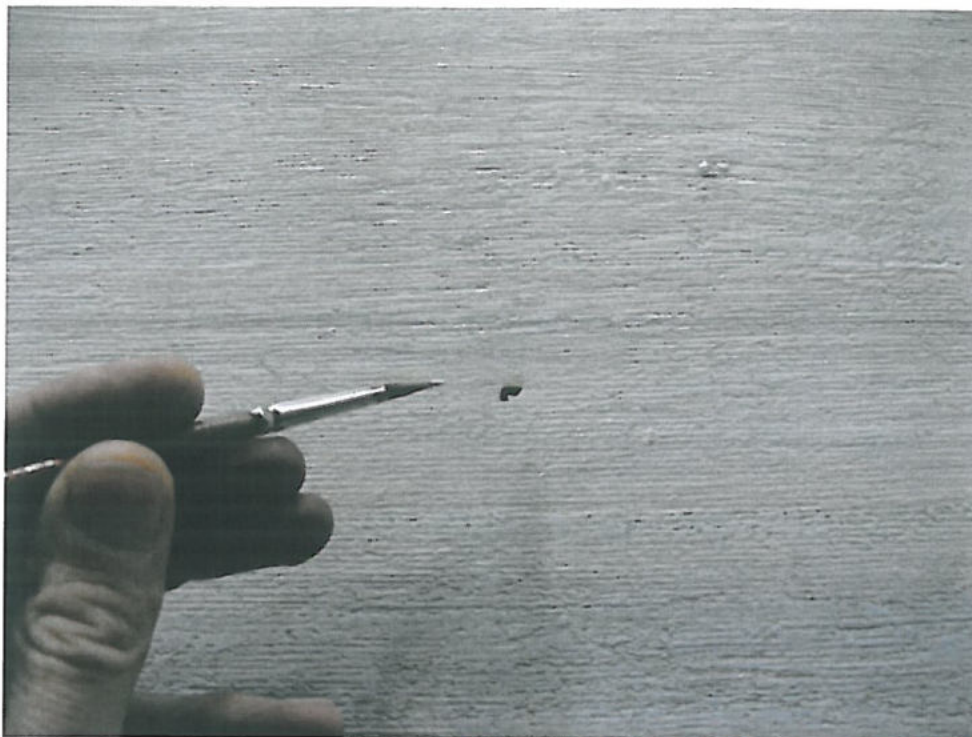
Rekonstrukcióként megfestett területen meghagyott festékpacák és csorgások nyomainak retussal történő javítása

Retuszkorrekció a dioráma és a festmény találkozásánál

Korábbi restaurálásnál kimaradt retusok pótlása

Sötétbarna festékcsepp retussal történő eltávolítása az ég részen -gondoláról történő beavatkozás

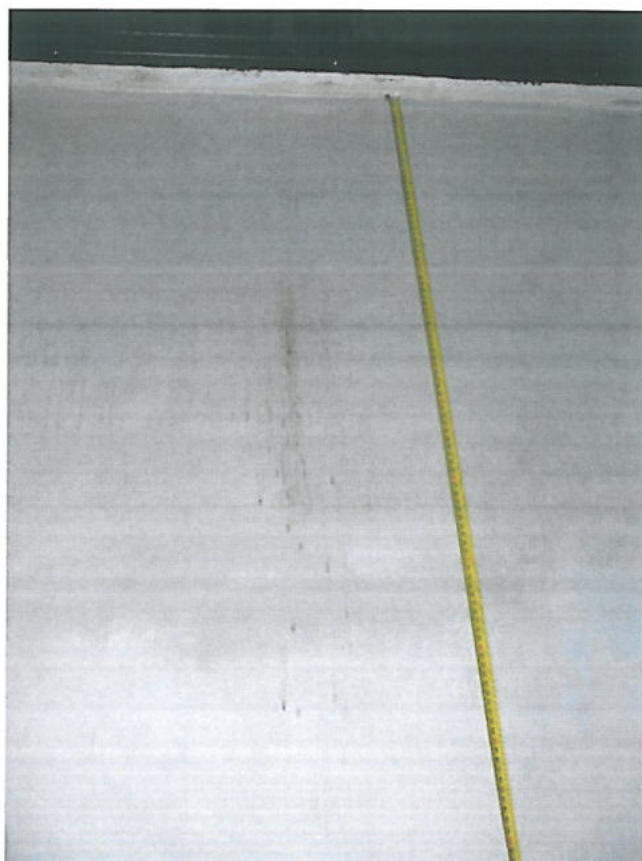
Kipergett festéksziget a kép felszínén

A festékihiány tömítése és retusálása az ég részen -gondoláról történt munkavégzés

Festécsorgás retussal történő javítása a festmény hátterén – gondoláról történt munkavégzés

Beázás nyoma a festővászon legfelső részén -és az ázásnyom tisztítása

Az ázással összefüggésbe hozható nejlón az érintett terület felett
és a beázás peremes vízfolt nyomai a diorámán

Zavaró festékhálynak tűnő rekonstrukció megoldások javítása retussal

Kipergett festéksziget pótlása a háttér részen

Szembetűnő festékhianyok pótlása